

MISCELLANEA ARCHAEOLOGICA

Povrchový průzkum v prostoru BŘECLAV—LADNÁ

V posledních letech využili pracovníci katedry prehistorie filosofické fakulty University J. E. Purkyně v Brně výzkumu státního plánu na Pohansku u Břeclavi jako základny k provedení menších povrchových průzkumů a několika záchranných akcí v dolním Podyjí, z nichž mnohé již byly publikovány v tomto časopise (tak především nálezy ze staroslovanského pohřebiště u Staré Břeclavi, hrobové nálezy z Lanžhota aj.). V rámci těchto menších výzkumných akcí, které posloužily k lepšímu poznání pravěkého vývoje probíhajícího na území širšího okolí významného velkomoravského hradiska na Pohansku, provedli v letech 1961 a 1962 R. M. Pernička a J. Effenberger povrchové průzkumy terénu mezi Břeclavou a Ladnou, zaměřené především k lokalitám z doby římské. Při průzkumech byl získán zajímavý archeologický materiál i některé poznatky, k jejichž zveřejnění nyní přistupujeme a jež probereme stručně v několika odstavcích podle míst nálezů.

BŘECLAV—STARÁ BŘECLAV, u hájku u letiště

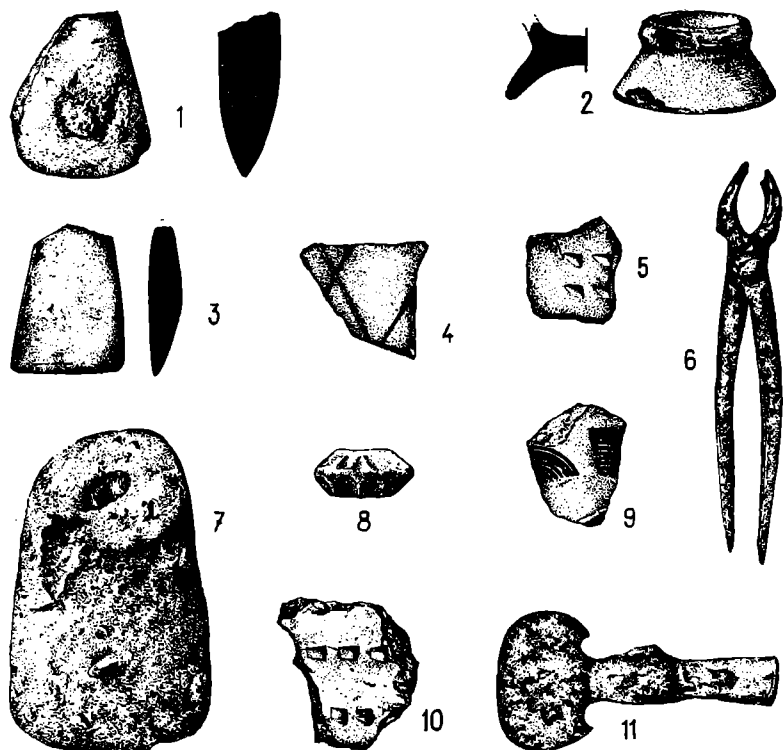
Z povrchového sběru, který byl proveden v roce 1962 na mírně vyvýšeném terénu u hájku blízko břeclavského sportovního letiště po levé straně silniční spojky, směřující od silnice Břeclav—Brno k letišti, pochází kolekce střepového keramického materiálu, jehož typické doklady dosvědčují existenci dosud neznámého sídliště z doby římské, které lze předběžně datovat do II. a III. století. Některé nevýrazné doklady snad též nasvědčují výskytu památek jiných pravěkých kultur. Platí to jmenovitě o odlomené kuželovitě směrem dolů se rozšiřující plášťové nožce (obr. 1 : 2), jejíž materiál a povrchová úprava je době římské cizí a odpovídá keramice doby halštatské; nejspíše jde skutečně o nožku ulomenou z misky na nožce, není však ani zcela vyloučeno, že dochovaný zlomek může být i držadlem pokličky.

Nálezy: KP UJEP Brno, inv. č. 32 441—32 484. Zlomky rozevřených i zatažených okrajů, stěn a plochých dnů různých převážně hrubších nádob, z nichž typické doklady jsou zdobené hřebenovými obloučky, nehtovými vrypy, čtverhrannými a trojúhelníkovitými vtisky, rytými liniemi a žlábků, rytým mřížkováním a krokvicovou sestavou čárkovitých vrypů. Dva zlomky užitkové římskoprovinciální keramiky, z nichž větší trojúhelníkovitý fragment má na vnější straně jasně červený povrchový nátěr. Odlomená nožka nádoby se zvýšeným dnem, směrem dolů se kuželovitě rozšiřující. — *Obr. 1 : 2, 4, 5, 9, 10.*

LADNÁ, z prostoru obce

Při terénních úpravách na staveništi domů čp. 62 a 165 bylo naraženo na pravěké nálezy, jejichž bližší náleзовé okolnosti nebyly zachyceny. Získaný materiál svědčí pro neolitické osídlení (A).

Při hloubení strouhy v obci byly již dříve na blíže nezjištěném místě nalezeny různé předměty, z nichž se dochovaly dva exempláře novějších železných náradí, s jejichž datováním nelze sestoupit příliš daleko do minulosti (B). Oba doklady získal od obyvatel Ldné p. J. Effenberger.

Obr. 1. Ukázky nálezů z okolí břeclavského letiště (2, 4, 5, 9, 10) a z obce Ldná (1, 3, 6–8, 11).
1 : 3. (Kresba: A. Šik.)

Nálezy:

A. KP UJEP Brno, inv. č. 32 485–32 489. Nedokončené kamenné přibližně válcovité závaží s vyhloubenou jamkou na svrchní straně ze světlého značně zrnitého vápence (výška si 12 cm). Zlomek větší kamenné motykovité sekerky a neúplná malá a plochá lichoběžníkovitá kamenná sekerka, oba doklady s asymetrickým ostřím. Rohovcová hruda se stopami hrubého opracování, patrně drtič. Hliněný přeslen přibližně dvojkonického tvaru, zdobený oboustraně důlky (Ø asi 4 cm). — Obr. 1 : 1, 3, 7, 8.

B. KP UJEP Brno, inv. č. 32 577 a 32 578. Menší železné kovářské kleště s plochými čelistmi, dobře zachované (délka přes 16 cm). Malá železná sekerka s ledvinovitým ostřím vybíhajícím zpětně nahore i dole do trnovitých výběžků, s týlem kladívkovitě protaženým a upraveným (délka přes 11 cm). — Obr. 1 : 6, 11.

LADNÁ, trať „Machačky“

Povrchový průzkum a sběr byl proveden v letech 1961 a 1962 na katastru obce Ldná v terénu jižně od obce, při uměle vyhloubeném korytu vybíhajícím z obce, v poloze, která je nazývána

„Machačky“, která je však na nových mapách v měřítku 1 : 5000 označena částečně jako „Louky orané“ (v blízkosti koryta) a částečně jako „Písečné jochy“ (v pásu podél potoka, přítékajícího od východu). Někde v těchto místech, blízko snížené polohy, která je dnes označována „Kerchovska“, a blízko zaniklého pískoviště, přišlo se před lety na nálezy z doby římské, o nichž se soudilo, že pocházejí z hrobového nálezu. Z tohoto nepříliš početného materiálu vyniká italská pěkně dochovaná bronzová a zevnitř postříbřená pánev, uložená v MM v Brně. [Srov. K. Schirmeisen, NfDV 4 1928, 8 (zde již tehdy bylo pochybováno o hrobovém charakteru nálezu); E. Beninger—H. Freising, Die germ. Bodenfunde Mährens, 1933, 29; I. L. Červinka, Anthropologie XIV 1936, 112, 113, obr. 3; H. J. Eggers, Der röm. Import im freien Germanien, 1951, 146, 173.] Nové nálezy z doby římské nyní svým charakterem plně svědčí pro sídlištní lokalitu.

Povrchovým sběrem v roce 1961 byla z těchto míst získána neúplná miska eneolitické kultury lidu se zvoncovitými poháry (A), keramika a kamenný brousek domácího osídlení z doby římské, jež patří především II. století (B), keramické doklady pokročilé doby hradištní (C) a též materiál, který vzhledem ke způsobu získání nálezu nelze kulturně zařadit (D). Z téže polohy, avšak z míst ležících v blízkosti umělého koryta, pochází několik keramických střepů, převážně málo typických a lépe nezařaditelných, mezi nimiž je však i zlomek zataženého ovaleného okraje nádoby, který lze přisoudit době laténské (obr. 2 : 3), a dva střepy, které podle výzdoby či materiálu patří době hradištní (E).

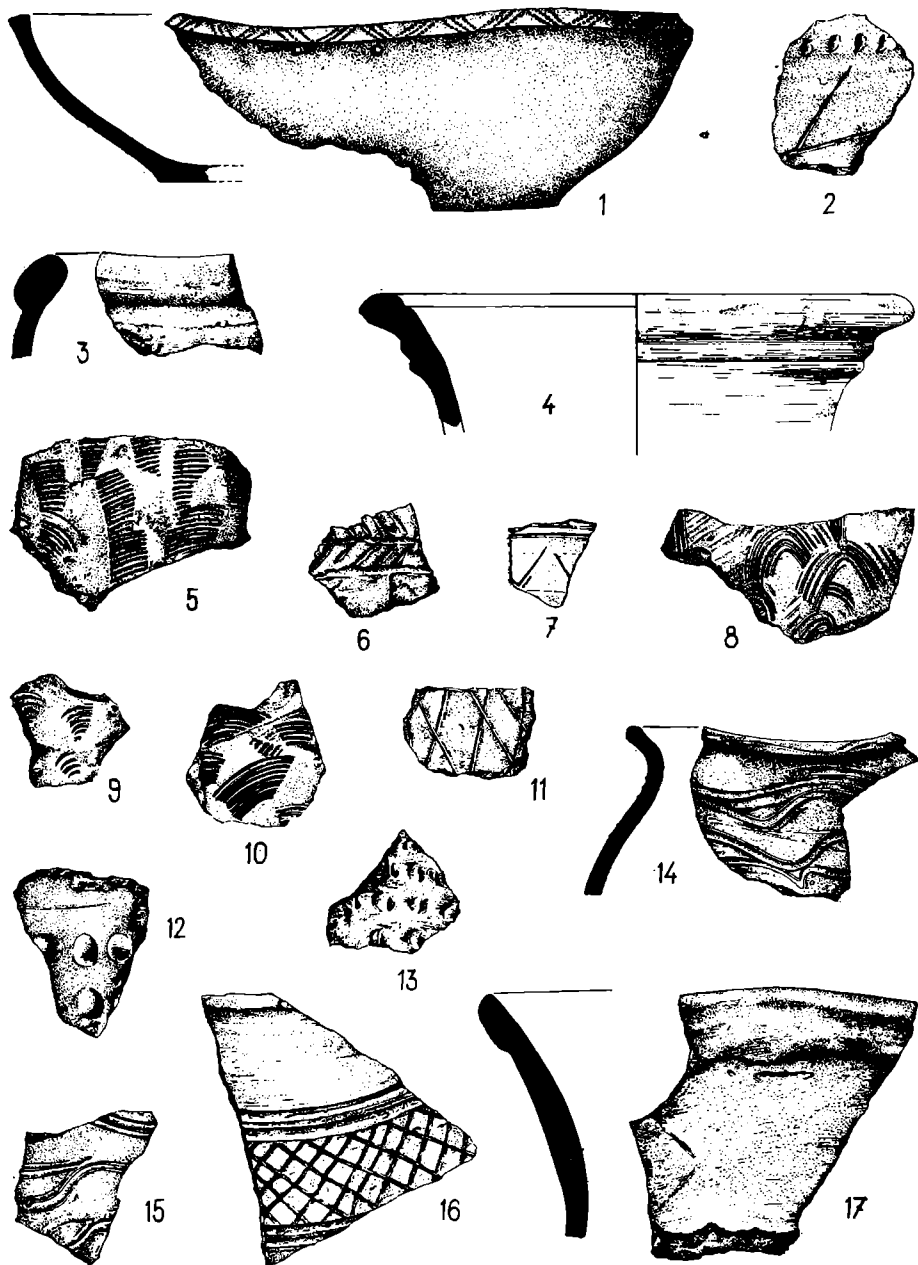
Při povrchovém průzkumu v roce 1961 se ukázalo, že jsou na terénní vlně, vybíhající úzkým jazykem od zrušeného pískoviště a směřující podél bezejmenného potoka k přítěnému umělému korytu, za nímž ještě krátce pokračuje, vyorávány keramické střepy. Z pásma této terénní vlny nepochybně také pochází starší nálezy, které jsme již připomněli. Nově zde byla sesbírána keramická kolekce, sestávající z typického ornamentovaného keramického materiálu a patřící době římské (F), dále ornamentovaný střep slovanský, zlomek dolní části nádoby s rozšířenou podstavou, který podle materiálu bude nejspíše pocházet z předřímského období, a neúplný kamenný brousek (G). Také J. Effenberger získal z těchto míst nálezy, z nichž bylo zainventováno několik střepů z doby římské, zlomek mladolaténské nádoby se svislým rýhováním a dva kusy mazanice (H), další materiál z doby římské a z doby hradištní pak našel v blízkosti umělého koryta nebo přímo v jeho břehu (I).

Nálezy:

A. KP UJEP Brno, inv. č. 32 490. Několikadílný zlomek lehce esovitě profilované rozevřené misky s ploše seříznutým okrajem, zdobeným vícenásobnou klikatkou z vkolkovaných příčné členěných linek; pod okrajem je dvojice provrtů k zavěšení nebo reparačních otvůrků. Nepravidelně do hněda vypálený materiál, místy až šedavý, zevnitř načervenalý. (Výška lehce deformované misky asi 6,5 až 7 cm.) — Obr. 2 : 1.

B. KP UJEP Brno, inv. č. 32 491—32 532. Neúplný plochý pískovcový brousek zaobleně ukončený na jedné straně, druhá je odlomena. Keramické zlomky rozevřených i zatažených okrajů různých profilů, dolních částí nádob s plochými dny a stěn jednak nezdobených, jednak zdobených nehtovými vrypy a jejich kombinací se šikmým mřížkováním i mřížkováním samotným, paralelními žlábkami i rýhováním; vesměs hrubší „sídlíštní keramika“. Zlomek stěny jemnější nádoby s tmavě šedým hlazeným povrchem s částí vodorovného pruhu lemovaného žlábkou, na němž byla nepříliš pečlivě provedena kolečková klikatka. Dva zlomky užitkové římsko-provinciální keramiky okrové a naoranžovělé barvy a jeden větší zlomek masivního profilovaného okraje z velké nádoby téhož původu. — Obr. 2 : 2, 4, 7.

C. KP UJEP Brno, inv. č. 32 535—32 540. Okrajový zlomek hrncovité nádoby s rozevřeným okrajem esovitého profilu a zdobený nepravidelně vedenými vlnicemi i na samotném okraji. Zlomek stěny obdobné nádoby. Nezdobené střepy. — Obr. 2 : 14, 15.

Obr. 2. Ladná (o. Břeclav), ukázky keramických nálezů z tratí „Machačky“ a „Hroudy za potokem“. 1 : 3. (Kresba: A. Šik.)

D. KP UJEP Brno, inv. č. 32 533, 32 534, 32 541. Dva zlomky mazanice, atypický střep. Zlomek plochého destičkovitého brousku z tmavé břidlice.

E. KP UJEP Brno, inv. č. 32 542—32 547. Zlomek zataženého zevně ovaleného okraje ústí většího průřezu, z hrubého materiálu s menší příměsí tuhy a s hnědou povrchovou vrstvičkou (doba laténská). Malý zlomek stěny slovanské nádoby zdobené vícenásobnou vlnicí (doba laténská). Menší zlomek esovitě prohnutého okraje z podobné hrncovité nádoby. Horní část deformované nádoby s esovitou profilací okrajové partie a s menším dílem ryté výzdoby na výduti. Atypický střep a dva neurčité zlomky dolních částí nádob s plochými dny. — *Obr. 2 : 3.*

F. KP UJEP Brno, inv. č. 33 251—33 269. Různé zlomky stěn nádob, zdobené hřebenovými obloučky a klikatkou, nehtovými vrypy, prstovými vtisky, paralelními čárkovitými vrypy, sestavenými též na jednom dokladu v podobě motivu jedlové větvičky, na jiném téměř v hvězdicovité, ale velmi nepečlivě provedené soustavě, dále zdobené šikmým mřížkováním. Na jednom malém střepu s leštěným povrchem se naneštěstí dochovala jen velmi malá část pozoruhodné výzdoby, sestávající ze širších žlábků a příčného rýhování, které se vymyká obvyklé ornamentice doby římské. — *Obr. 2 : 5, 6, 8—13.*

G. KP UJEP Brno, inv. č. 33 270—33 273. Střep zdobený vícenásobnou vlnicí a hřebenovitým nástrojem taženým vodorovným pásem. Zlomek dolní části nádoby s plochým mírně zvýšeným dnem s ovalenou obrubou, vzdáleně připomínající prstencové podstavy. Zlomek kamenného brousku hranolového tvaru.

H. KP UJEP Brno, inv. č. 33 274—33 281. Zlomek dolní části stěny mladolátské nádoby se svislým rýhováním. Menší střepy z doby římské, zdobené hřebenovými obloučky, rytou trojitou klikatkovou vlnicí, výžlabky a vývalky, zlomek lehce zataženého okraje a zlomek prudce se rozšiřující dolní části nádoby s výrazně odsazeným dnem, nesoucím stopy ryté značky. Dva fragmenty mazanice.

I. KP UJEP Brno, inv. č. 34 930—34 935. Čtyři střepy z doby římské zdobené hřebenovými obloučky nebo rytým mřížkováním a horní okrajový zlomek hrubší hrncovité nádoby s ostrými důlky, jež pravděpodobně představují neúplně provedené horní otvory cedníkové nádoby. Zlomek stěny slovanské nádoby s vícenásobnými vlnicemi z doby hradištní.

LADNÁ, trať „Hroudy za potokem“

Z polohy zvané „Hroudy za potokem“ v sousedství tratě „Machačky“, od níž je oddělena pouze vyhloubeným umělým korytem, byly v roce 1961 získány především z jednoho místa dva při sobě ležící velké zlomky silnostěnných nádob, které patří k hmotné kultuře představující náplň tzv. období stěhování národů (A). Z míst blízko polnímu křížku proti ústí bezejmenného potoka byl potom posbíráno další zlomkový keramický materiál, z něhož lze jen ojedinělé doklady přičíst době laténské (totiž ovalený okraj nádoby z tuhového materiálu) a slovanskému osídlení doby hradištní (střep s vlnicovou výzdobou), zatím co většina střepů je atypická; také zlomek pazourkové čepelky není sám o sobě natolik určitý, aby jej bylo možno úžeji kulturně zařadit (B). V pásu od polního křížku podél koryta směrem k lesu byly nalezeny další střepy, svědčící pro osídlení v době neolitické, římské a hradištní, a neúplně dochovaný přeslen (C).

Nálezy:

A. KP UJEP Brno, inv. č. 32 548 a 32 549. Masivní fragment kalichovité rozevřeného okraje větší nádoby, vlastní okraj zevně nepravidelně zesílen. Větší zlomek silnostěnné velké nádoby se šedým hlazeným povrchem a vleštovanou mřížkovitou výzdobou v obíhajícím pásu, lemovaném dvojjemci žlábků z obou stran. — *Obr. 2 : 16, 17.*

B. KP UJEP Brno, inv. č. 32 550—32 576. Malý zlomek ovaleného okraje z materiálu s tuhovou příměsí. Malý střípek s částí výzdoby vícenásobnou vlnicí. Střípek s drobným pupíkem, 22 atypických střepů a větší počet střepů pocházejících z větší nezdobené baňaté nádoby s po-

vrchem drsným a vypáleným do červeného tónu; z těchto střepů však nebylo možno sestavit ani sebemenší část původního tvaru. K těmto nálezům konečně patří i menší zlomek pazourkové čepelky.

C. KP UJEP Brno, inv. č. 34 936—34 947. Dva neolitické střepy s pupíky, menší z nich je okrajový a patří kultuře s moravskou malovanou keramikou. Z doby římské pocházejí střepy s hřebenovou výzdobou (v jednom případě jde o užší hřebenové pásky v hvězdicovité sestavě) a okrajový zlomek hrubší hrncovité nádoby s nízkým okrajem a žlábkovým krčkem. Okrajové zlomky a zlomky stěn slovanských nádob s vlnicovou výzdobou z pokročilé doby hradištní. Neúplný plošší dvojkonický přeslen s hlazeným povrchem (Ø33 mm).

R. M. Perničku

Im Raum zwischen Břeclav und Ladná wurden in den Jahren 1961 und 1962 Belege der vor- und frühzeitlichen Besiedlung in der Nähe des Flugplatzes von Břeclav (Römerzeit, wohl auch Hallstattzeit — Abb. 1 : 2, 4, 5, 9, 10) und bei Ladná auf der Flur „Machačky“ (Glockenbecherkultur, Latènezeit, Römerzeit, Burgwallzeit — Abb. 2 : 1—15) und auf der Flur „Hroudy za potokem“ (Neolithikum, Latènezeit, Römerzeit, Völkerwanderungszeit — Abb. 2 : 16 u. 17, Burgwallzeit) gefunden. Aus den älteren Funden, die gerade aus dem Gebiet der Gemeinde Ladná stammen, wurden dabei neolithische Steingegenstände (Abb. 1 : 1, 3, 7, 8) und zwei rezente Eisengeräte (Abb. 1 : 6, 11) gewonnen.

Nálezy kultury zvoncovitých pohárů z Chrlic

Na jihozápadním okraji obce Chrlice u Brna se zvedá nevysoké sprašové návrší (nadm. výška 200 m) klesající dosti prudce severním směrem k místnímu potoku. Při okraji návrší, na dvoře domu č. 21 pana Antonína Šroma (situace na obr. 3), byly již v roce 1929 vykopány dvě kostry ve skrčené poloze a odkryta lebka z dalšího pohřbu,¹ jenž byl úplně prokopán při terénní úpravě až v roce 1958 majitelem domu a učitelem L. Davidkem, který získané nálezy ochotně zapůjčil k publikaci. Kromě hrobů na parcele p. Šroma byly vykopány další kostrové pohřby kultury zvoncovitých pohárů v sousedním domě (p. Černý), z nichž pocházejí dvě nádoby.² Poněvadž tamější nálezy nebyly dosud řádně zveřejněny, využívám této příležitosti k tomu, abych podal o nalezišti i dosavadních nálezech soubornou zprávu.

Hrob 1

Obsahoval skrčenou kostru orientovanou lebkou k východu. Bez milodarů.

Hrob 2

Obsahoval skrčenou kostru orientovanou lebkou k západu. Byly u ní tři nádoby (1—3), uložené dnes v Moravském muzeu v Brně.

1. Hrnek s nálevkovitě rozevřeným hrdlem splyvajícím s kulovitým spodkem a s rovným dnem. Přes hrdlo se táhne páskové ucho. Povrch je hlazený, šedožlutý až hnědavý. Úplný. V 7,9; po 6,5; pv 7,9; pd 4;³ inv. č. 67 000. Obr. 4 : 4.

2. Hrnek s nízkým válcovitým hrdlem a kulovitým zploštělým spodkem s rovným dnem s mělkým žlábkem na obvodu. Povrch hlazený, žlutošedý až tmavošedý, vnitřek světlehnědý. Na vydutí patrné místo, kde bylo nasazeno ucho. Asi třetina hrnku odražena. V 7,3; po asi 6; pv 8,8; pd 3,2; inv. č. 67 001. Obr. 4 : 6.

3. Hrnek s téměř válcovitým hrdlem přecházejícím přes slabě zaoblenou hranu v kónický spodek s rovným masivním dnem. Přes hrdlo se táhne páskové ucho. Povrch hlazený, šedý až černý. V 6,3; po 8,4; pv 8; pd 5,8; inv. č. 67 002. Obr. 4 : 5.